

6. Вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 9 червня 2017 року (справа № 235/7057/15-К). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67016852> (дата звернення: 11.03.2024).

Михайліченко Т. О.

Кандидат юридичних наук, доцент, старша наукова співробітниця
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
e-mail: myhailichenko_t@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4668-3375

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ НА ТОТ:
ПРОФЕСІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК ЧИ КОЛАБОРАЦІЙНА
ДІЯЛЬНІСТЬ?**

Повномасштабне вторгнення росії загостило низку питань щодо юридичної оцінки діяльності наших громадян, що залишилася на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ). Це питання насправді мало бути комплексно вирішеним ще у 2014 р., коли держава-агресор незаконно окупувала та анексувала території України. Однак незважаючи на заклики наукової спільноти, тоді ця проблема так і не отримала обґрунтованого рішення. Як результат, 14 квітня 2022 р. похапцем був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» № 2198-ІХ, яким чинний кримінальний закон було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Ця новація справедливо критикується як вченими, так і практиками у зв'язку із значною недосконалістю, а часом і суперечливістю норми.

Перед практичними працівниками гостро постала проблема кваліфікації діянь осіб на деокупованих територіях. Серед них і таке досить болюче питання як забезпечення медичною продукцією (лікарськими засобами та медичними виробами) українського населення на ТОТ і, як результат, вимушене контактування фармацевтів із окупаційною владою чи незаконними збройними формуваннями.

То чи є фармацевти, що лишилися на ТОТ колаборантами, якщо вони продовжили виконувати свої професійні обов'язки?

Вивчення судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень засвідчив, що питання це складне. З одного боку, маємо вже вирок Дергачівського районного суду Харківської області від 30.11.2023 р., яким ОСОБУ_3 було визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 15, ч. 4 ст. 111-1 КК України, оскільки останній згідно вироку із жовтня по грудень 2022 р. здійснював господарську діяльність у взаємодії з державою-агресором та окупаційною адміністрацією держави-агресора, що проявилось в постачанні лікарських засобів, медичних препаратів та товарів народного вжитку для реалізації в приватних аптечних мережах та окупаційних закладах охорони здоров'я [1]. Та чи був тут взагалі колабораціонізм? Маємо позицію, що ні! Оскільки:

1 – чи зобов'язана особа надавати фармацевтичну допомогу населенню України, якщо вона є фармацевтом?

Відповідь на нього залежить, на нашу думку, полягає в площині відповіді чи є відпуск (продаж) медичної продукції населенню діяльністю, що безпосередньо пов'язана із медичною допомогою. І хоча в теорії це питання, як слушно відмічає В.М. Пашков, є спірним і «кожний чиновник у разі настання зручної ситуації може тлумачити його як завгодно» [2, с. 109]. Однак, незважаючи на допущені в українському законодавстві неузгодженості, видається, що в більшості випадків надання належної медичної допомоги є неможливим без використання медичної продукції. На

перше ж місце ми маємо ставити забезпечення та захист прав і свобод людини, зокрема права на життя та здоров'я, а отже, і говорити, що фармацевтична діяльність у досліджуваному контексті є проявом медичної діяльності, а фармацевт має виконувати свої професійні обов'язки, в т. ч. на ТОТ. Якщо ж особа не буде виконувати ці обов'язки, то в окремих випадках має постати питання про вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого ст. 140 КК України;

2 – чи має Україна сприяти тому, щоб її громадяни отримували можливість отримувати медичну допомогу та медичні послуги навіть перебуваючи на ТОТ?

Виходячи із рішень ЄСПЛ, маємо констатувати, що росія здійснювала (в окремих випадках продовжує здійснювати) «ефективний контроль» над нашими територіями і саме на неї покладаються як позитивні, так і негативні зобов'язання із забезпечення цивільного населення, застосовуючи екстратериторіальну юрисдикцію [3]. Однак видається, що справедливим водночас є і застереження О. Плотнікова, що «відповідальність України все ж не можна виключати, як і можливість уникнення такої РФ, щонайменше в окремих справах» [4, с. 89]. У випадках же, коли стане відомо, що Україна здійснює кримінальне переслідування громадян за постачання та продаж медичної продукції цивільному населенню, які опинилися на ТОТ, навряд чи Суд «зніме» позитивні зобов'язання України, адже такі дії не сприяють забезпеченню та захисту права людини на життя та здоров'я;

3 – як розцінювати такий підхід в перспективі деокупації територій Запорізької та Херсонської областей? Або відносно Донецької, Луганської областей та Криму, які в окупації вже понад 10 років?

Серед усіх перелічених аргументів останній є одним із найскладніших, адже вже 3-й рік наші громадяни із частини Запорізької та

Херсонської областей вимушені виживати, підкоряючись нормам держави-агресорки. То що ж чекає фармацевтів, які там постачають медичну продукцію, після деокупації? І що очікувати жителям окупованого Криму? Чи сприятиме це бажанню наших громадян, які вже понад 10 років проживають в окупації, допомагати українським Збройним Силам повертати території знаючи про загрозу нести кримінальну відповідальність? Підтвердженням сумнівності ствердної відповіді на останнє питання може слугувати якраз вищезгаданий вирок: ОСОБІ_3 було призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 3 (три) роки з позбавлення права обіймати посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування на строк десять років без конфіскації майна. Єдине, що примиряє з дійсністю, що суд, врахувавши обставини, що пом'якшують покарання та характеристику особи винного, на підставі ст. 75 КК України звільнив останнього від відбування призначеного основного покарання. Але тоді постає наступне логічне питання: якщо всіх звільняти від покарання, то який сенс задіювати механізм кримінальної юстиції, витратити значні кошти в такій ситуації? Чи не більш правильним є відразу не притягати фармацевтів до відповідальності за виконання ними своїх професійних обов'язків на ТОТ?

Список використаних джерел:

1. Вирок Дергачівського районного суду Харківської області від 30 листопада 2023 р. у справі № 619/5179/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115317904>
2. Пашков В.М. Правове регулювання фармацевтичної діяльності. Медичне права : підручник / за заг. Ред. С.Б. Булеци, М.В. Менджул. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с. С. 102-134.
3. Extra-territorial jurisdiction of States Parties to the European Convention on Human Rights : Factsheet. July 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Extra-territorial_jurisdiction_ENG.pdf
4. Плотніков О Міжнародно-правова відповідальність за дотримання прав людини на окупованих територіях України. *Право України*. 2020;11:80-90. DOI: 10.33498/luu-2020-11-080